

Խընդրեա՛ դու յինէն պարգևս զգերագոյն փառաց իմոյ :
 Ղաշինըս եդեալ ուխտէր զփառս իմ քեզ 'ի կեանս իմ տամ,
 Ի մօրէն խրատեալ աղջիկն զգլուխն Յովհաննու խընդրէր :
 Ղու տուր ինձ այսօր պարգևս զգլուխն Յովհաննու հատմամբ ,
 Օայն կարապետին մեծի , զայն ձեռնադրօղի Փըրկէին :
 Տըրտմեալ Հերովդէս ընդ բանսն ոչ կարաց սըտել ուխտին .
 Փութով առաքեաց 'ի բանտն , տայր զչար խորհրդոյն պարգևս :
 Լադեալ 'ի վերայ սկըտեղ բերեալ և մատոյց նըւէրս .
 Ողբայ և երկիրս այսօր , զլոյսն յանապատէ շիջեալ :
 Սա մէջ 'ի դըժոխս քարոզ աւետարանէր զգալուստ ,
 Ս'ի անյոյս նընջէք մեռեալք , տէր յաղթեաց մահու խաչին ,
 Լա մեզ յարութիւն շնորհեաց զիւր զողորմութեան շնորհսն :
 Վեզ փառք վայելէ Փըրկիւ , այժմ և յաւիտեանս ամէն :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ղարադաններու վրայ գեղեցիկութիւն :

Ձ . ՍՊԱՆԻԱ : — Սաւրիտանացոց
 թագաւորներուն Վրորտովա ունեցած
 գրատունը շատ երևելի էր և արևելեան
 ձեռագրաց գեղեցիկ հաւաքում մը ու
 նէր , բայց սպանիացոցմէ աւարեցաւ ,
 երբոր Ֆերտինանտոսի և Իզապէլլայի
 թագաւորութեան ատեն Վրորտովան
 առնուեցաւ : Լյս աշխարհքին առաջին
 գրատունը Եսթրախինն է , զոր Կարո
 լոս Ե կանգնեց և Փիլիպպոս Բ շատ ճո
 խացուց : Լսիկայ Ս . Լաւրենտիոսի
 վանքին մէջն էր , և 130,000 հատո
 րէն աւելի ունէր և իբր 5,000 ալ ձեռա
 գիր , որոնցմէ 3000ը արաբերէն էին ,
 մնացածներն ալ եբրայեցի , յոյն և լա
 տին էին . 1671^ն կայծակէն շատ փա
 սուեցաւ : — Սատրիտի մէջ իրեք հա
 սարակաց գրատուն կայ : Թագաւորական
 գրադանն ալ Փիլիպպոս Ե կանգնեց
 1712^ն : Հասարակաց են նաև Ս . Իսի
 դորոսի և Ս . Ֆէռնանդէսի գրատունները :
 — Լքալա , Սալամանքա և ուրիշ քա
 ղաքներ ալ հասարակաց գրատուններ
 ունին : — Սպանիոյ մասնաւորաց գրա
 տուններուն մէջ երևելի եղած են Վը

րիստափոր Վոլումպոսի եղբօրը Ֆեր
 տինանտոս Վոլումպոսի գրատունը , Վը
 սիմենէս Ժիրանաւորին գրատունը , զոր
 Լքալայի համալսարանին թողուց կը
 տակաւ , և այլն :

Ձ . ՓՈՐԹՈՒԳԱԼ : — Լյս տէրու
 թեանս մէջ հասարակաց գրատունները
 սակաւաթիւ են . 'ի վերայ այսր ամենայ
 նի Խսպոնայի Թագաւորական գրատունը ,
 զոր հնգետասաներորդ դարուն մէջ Լք
 փոնտոս Ե շինեց , շատ ընտիր գրքեր ու
 նի . նոյնպէս Ս . Վէնէնտուրա Գե Գոր
 ըսուած գրատունն ալ բոլոր Փորթուգե
 շիլեզուով եղած գրքերուն ամբողջ հա
 ւաքում մը ունի : Շատ ճոխ էին եր
 բեմն նաև Իենեդիկտեանց , Լքթա
 վանից , և այլն , գրատուններն ալ : — Լ
 րևելի է նաև Վոյիմպրայի համալսա
 րանի գրատունն ալ :

Ձ . ՎԱՂԱՆԻԱ : — Թէպէտ Ղաղղիոյ
 մէջ Ղաերմանիայէն աւելի քիչ գրատուն
 կայ , 'ի վերայ այսր ամենայնի 200 քա
 ղաքէն աւելի կայ որ ճոխ գրատուններ
 ունին : Փարիզէն դուրս՝ Լի , Պըզանսո
 նի , Սարսիլիոյ , Սուանի , Սթրասպուր
 կի , Թուլունի , Թրուայի գրատուններէն
 իւրաքանչիւրը 50,000 հատորէն աւելի
 ունին , իսկ Պորտոյի և Լիոնի գրատուն
 ներն ալ 100,000 հատորէն աւելի : Ղաղ
 զիոյ գաւառական բոլոր գրատուններուն
 մէջ 3 միլիոն հատորէն աւելի գիրք կայ :
 Փարիզու մէջ 39 գրատուն կայ , և գլխա

վրայ, և 9,000 ձեռագիր ունի :

Շ Ռոմիար : — Ըյս քաղաքիս գրատունը մէջ 180,000 հատոր կայ, և շատ երևելի է ասոր 9,000 աստուածաշնչի հաւաքումը :

Պէւլն : — Ըյս քաղաքս եօթը հասարակաց գրատուն կայ . գլխաւորն է Ռաֆառէն գրատունը, զոր Փրեզերիկոս Պուլիէլմոս Պրանտէպուրկի կայսրընտիրը կանգնեց, և Սփանէմիոսի ունեցած գրքերովը շատ ճոխացաւ : Ընդ աւելնը 200,000 հատոր և 2,000 ձեռագիր ունի, որոնցմէ ոմանք մեծն Վարդուի ժամանակէն մնացած են :

Ս Պէէնպոդէլ : — Ս Պէէնպոդէլի Դիսի գրատունը, որ 1604^{ին} կանգնուած է, 190,000 հատոր և 4,500 եբրայեցի, յոյն, և լատին ձեռագիր ունի :

Տրեպա : — Տրեպայի Ռաֆառէան գրատունը, զոր 1556^{ին} Բագոստոս կայսրընտիրը կանգնեց, 220,000 հատոր ունի, որոնց 1,600^Է Խանջարրային են, 63^Է մագաղաթի վրայ, և 2,700 ալ ձեռագիր :

Օ Ուիտեմ : — Օ ուիտեմի ամենէն ճոխ գրատուններն են՝ Պալինը, Պէնայինը, Յուրիբինը, Նինէվրայինը և Սան-Վալայինը :

Օ Սեմ Ռիտսն : — Ուեթերոդ գարէն Բագդադի ու իրանտա այլ և այլ գրատուններ ունէին, որոնք հիւսիսային ժողովրդոց արշաւանքներովը կործանեցան : Եւրոպի մեծ գրատունը, զոր Եգիպտոս արքայիսկոպոսը կանգնեց, որուն վրայ ալ կը խօսի Բիւլիսոս առեկեղեցին Բագդադի գրած թղթին մէջ, Ղանիացիք այրեցին : Սուրբ Բալանի վանքին հոգաւոր գրատունն ալ ասոնք կործանեցին : Հիմայ այս թագաւորութեան ամենէն երևելի գրատունները՝ հետեւեալներն են .

Լ Վիտա : — Համալսարանի գրատունը, զոր լիւեմէս Լիգդըլ կանգնեց . 50,000 հատոր ունի : Փաստաբանից մագաղաթեան գրատունն ալ շատ հարուստ է : Եւրոպէս շատ գեղեցիկ ու շատ ընտիր է Դպրաց և Կոթարաց ըստած գրատունն ալ :

Լ Վիտա : — Բրիտանիան Ռաֆառէան գրատունը, որ 1755^{ին} կանգնուած է, 200,000 հատոր և 30,000 ձեռագիր ունի :

Լ Վիտա : — Եւրոպոլիսի վարժարանի գրատունը 100,000 հատոր ունի :

() Կոթար : — Պոլիէի գրատունը, զոր լիւիւմաս Պոլիէ կանգնեց՝ որ Եգիպտոսէ թագաւորացն Եգիպտոսի այլապալ տերութեանց երևելի գեապանն էր, 300,000 հատոր և 25,000 ձեռագիր ունի : Բագդադի տպուած ամէն գրքերէն մէկ օրինակ մը ունի, և տարին ալ 3,000 լիւի սղերլին եկամուտ :

Երևելի են նաև Սիւրիոյ երեք համալսարանաց այսինքն Լիւսքովիոյ, Ս. Բագդադի և Բալանի գրատունները, մանաւանդ Իրանտա՝ Տրապիսի համալսարանին, կամ թէ Եւրոպոլիսեան վարժարանին գրատունը :

Օ Սեմ Ռիտսն և Լ Վիտա : — Սիւրիոյ Ռաֆառէան գրատունը Եւրոպոլիսեան թագաւորացն կանգնեց . — Երևելի են նաև Սիւսալայի գրատունը, որ 80,000 հատոր և շատ մը ազնիւ ձեռագիրներ ունի, որոնց մէջ են Խալանտայի օրէնքները, Լատա և Սալաա իսլանտացոց լեզուով, և արծաթի մարտնը՝ որ է չորս աւետարանը գոթացոց լեզուով թարգմանած Սիւրիա եպիսկոպոսէն 373^{ին}, որուն կու տան նաև գոթացոց գրոյն գիւտը : — Եւրոպոլիսեան, Պէրկէն, Տրանդհէյմ և ուրիշ քաղաքներն ալ իրենց գրատուններն ունին :

Օ Սեմ Ռիտսն և Լ Վիտա : — Բուրիէն հակի գրատունը, որ 1648-1670 կանգնուած է, 200,000 հատոր և իբր 10,000 ձեռագիր ունի :

Օ Սեմ Ռիտսն և Լ Վիտա : — Եւրոպոլիսի Լ հաստանի մէջ հարուստ ու մեծամեծ գրատուններ կային : Օւլուքիի գրատունը, որ Եւրոպոլիս կանգնուած էր, 1795^{ին} Փեթրպուրկի փոխադրուեցաւ : — Սարաւիայի համալսարանին գրատունն ալ, որ 1796^{ին} կանգնուած էր, 1833^{ին} Փեթրպուրկի փոխադրուեցաւ, որ 70,000 հատոր և 1,500 ձեռագիր ունէր : Եւրոպոլիսի շատ քաղաքներ իշխանա-

գուններուն փութալի ունեցած գրատունն նին ալ փեթրպուրկ փոխադրուեցաւ :

Ի. ՍՈՒՍԱՍԱՆ : — Իսկէ դար մը առաջ այս ընդարձակ տէրութեան մէջ գրատուն մը չկար : Ի՞նչն Պետրոս Գիւրգենի ձեռնարանին Գրատան սկիզբը դրաւ 2,500 հատորով, որ Շուեռաց հետըրած պատերազմներուն մէջ Սիգալ քաղաքին պաշարման ատեն ձեռք ձգեր էր : Հիմայ այս գրատանս մէջ 100,000 հատոր կայ : Իսկ Սուսիոյ մայրաքաղաքին ամենէն երեւելի գրատունը Կոստանի Ժ. Գրատանն է, զոր Օպուսքի Վրաքովիայի մէջ կանգնեցէր, և անցեալ դարուն կիսուն Սարաւիա փոխադրուեցաւ, և Վատարինէ Բայս քաղաքիս տիրելով փեթրպուրկ փոխադրել տուաւ : Սարաւիա եղած ատենը 300,000 հատոր ունէր, բայց վերջէն Լեքսանդր և Կիկոդայոս կայսերը ալ շատ ձոխացուցին : — Սոքուա ալ երկու երեւելի գրատուն կայ, մէյմը համալսարանի Գրատանը, մէյմըն ալ սոսի Խոփոսի Գրատանը :

ԻԱ. ՂԵՆԲ : — Սպիտակիոս, որ Ղենաց գրականութեւ վրայ հետաքրքրական գիրք մը գրել է, կ'ըսէ թէ ինչպէս լեւոն վրայ գրատուն մը կայ որ 30,000 հատորէն աւելի գիրք ունի, բոլորն ալ ձենաստանի մէջ գրած, և թէ նոյնպէս շատ ձոխ է Սէն-քունկ մեհենին գրատունն ալ : Լեռնայի մէջ ալ Ղենացի շատ մը ձեռագիր կը գտուի, ուսկից մարդ կրնայ գուշակել որ ձենաստանի մէջ շատ գրատուններ պիտի ըլլան :

ԻԲ. ՂԵԱՓՈՆ : — Ղանապարհորդներուն պատմածին նայելով՝ այս երկրիս մէջ շատ գեղեցիկ գրատուններ տեսեր են :

ԻԳ. ԼԵՆԵԼԵԱՆ ՀԵՂԻԿԻ : — Լնգղիոյ դեսպանատան 1793ին Լնայի թաղաւորութեան վրայ տուած տեղեկութիւններուն մէջ Պրահայց Ումէրափուրայի ձոխ գրատանը վրայ շատ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կան : Լայս գրատանս մէջ պատմական, բժշկական և աստուածաբանական գրքեր

կը գտուին : Վիպասանութեան, նկարչութեան և երաժշտութեան վրայ ալ շատ գրքեր կան : Չեռպիրներէն շատը Գալի լեզուով են, և շատ զարդարուն են :

ԻԴ. — Սիսորի Ղիփու — Սայէտի գրատունը շատ ձեռագիրներ ունի սանսքրիդի լեզուով, և պրամիններուն գիտութեանցը ձոխ հաւաքում մը : Նոյն կը գտուի արեւելեան գլխաւոր Թաղաւորութեանց պատմութիւն մը, որ ինչուան Վրիստոսի 1000 թուականը կը հասնի, սանսքրիդ լեզուաւ և եղերերգական ոճով : Իփմուր Լէնկի չորեքստասաներորդ դարուն մէջ գէյի Ղենգ կաստան ըրած արշաւանքին պատմութիւնը : Նոյն կաստանի վրայ պատմական յիշատակութիւններ, կուրանի այլ և այլ Թարգմանութիւններ, և այլն : Լայս գրատունը Վալկաթայի ասիական ընկերութեան ձեռքն է :

ԻԵ. () ՍՄԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ : — Երկրորդ դարուն մէջ ուրիշ ազգերէն աւելի Լրաբացոց մէջ դպրութիւններն սկսան ծաղկիլ : Լվմանն իտալի ֆայն եղաւ որ ասոնց մէջ դպրութեանց և գիտութեանց սէրն արծարծեց : Լեբբոր իններորդ դարուն մէջ Սիբայէլ Գիւրսեր յաղթեց՝ զինքն ստիպեց որ իրեն թող տայ Լոստանդնուպոլսոյ և բոլոր կայսրութեան գրատուններէն ուղած ձեռագիրներն առնու ընտրանօք, զորոնք արաբերէն թարգմանել տուաւ : — Չափազանց կ'երեւայ ոմանց ըսածը թէ Տաշկըները զգիտութիւնները կ'արհամարհեն, վասն զի կը տեսնենք որ իրենք ալ յատուկ մատենագրութիւն ունին : Լոստանդնուպոլսի 35 հասարակաց գրատուն կայ, որոնցմէ ամենէն պզտիկին մէջն ալ հազար հատոր կը գտուի : Գլխաւոր մզկիթներուն քով մէյմէկ դպրոց կայ տղոց կրթութեան համար, և մէյմէկ ալ գրատուն : Լրքունեաց գրատունը Սելիմ Ասկաւ, որ իրեք կամ չորս հազար արաբացի տաճիկ և պարսիկ հատոր ունի, որոնցմէ 2,294 հատորը ձեռագիր են : և այս ձեռագիրներն են 17 օրինակ կուրանին,

649 մահամէտական կրօնից վերաբերեալ գրքեր , 47 այլաբանական գրքեր , 86 իմաստասիրական , 343 բանական արուեստի և բանասիրութեան , 31 բժշկականութեան , 43 պատմական և 79 բանաստեղծական և գեղարուեստից :

Ղաֆաֆ : — Փէյնոյ իրեն գրագիտութեան բառգրքին մէջ կ'ըսէ թէ ինքը այս քաղաքիս գրատանը մէջ գտեր է Ղրիստոսէի ընծայուած խորհրդանշան իմաստասիրութիւնը :

ԻԵ . ՍՆՐՈՔ : — Ղմանսուր թագաւորը , որ դպրութեանց շատ սէր ունէր , իրեն տէրութեանը մէջ դպրոցներ և գրատուններ կանգնեց : Ղրագէտ արաբացիք կը պարծին թէ Սարոքի գրատանը մէջ պահուած է Յուստինեան օրինաց առաջին օրինակը :

ԻԶ . ՍԵՐԻԿԱ : — Սիացեալ նահանգաց մէջ շատ գրատուններ կան , բայց Լարոպայիններուն քով բան չեն : Ղլխաւորներն են Փիլադելփիայինը , Պոսդրնինը , Վէյմպրիճինը , և Սոր Լորքինը :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ը .

Ղշխաֆաֆի վրայ :

Ա . Ղաֆաֆ : — Ղք անձինքը իրենց տուած ծանօթութիւններուն , գտած նորանոր հնարքներուն և գիտերուն համար՝ խիստ հարկաւոր են ճարտարութեան դիւրաւ և աղէկ կերպով առաջ երթալուն : Ղործաւորները հարկ չէ որ բնագէտ , տարրալոյծ , մեքենագէտ մարդիկ ըլլան . բայց պէտք է որ ուրիշ մը գիտնայ նոյն բաները՝ անոնց ճամբայ ցուցնելու համար : (Ս)է որ դժբաղդ պարագաներով ուսմունքները խափանէին , իմաստունք՝ ու անոնց

գրուածներէն շատերը պակսէին , իրաւ է որ արուեստները դեռ կտոր մը ժամանակ գործատանց ու արուեստաւորաց մէջ նոյն կերպով առաջ կ'երթային , բայց կամաց կամաց դիւրին կերպերու հնարքները կը կորսուէին ու արուեստներէն շատերը մոռացութեան մէջ կը թաղուէին . անանկ որ ետքէն բոլորովին նոր դիտողութիւններ ընել հարկ կ'ըլլար , ու շատ անգամ դիպուածի ըստ պատել , որ նոր բան մը իմացուի : Սնչ կերպով կը շինուի հիմա յունական կրակը , կամ ուլ է ան մարդը որ Ղքիմիդէսին կիզող հայելիներուն նման հայելիներով թշնամեաց նաւատորմիդը երէ : Ղհա ասոնք և ասոնց նման ուրիշ շատ բաներ՝ իմաստնոց ու անոնց գրուածոց պակսելովը կորսուած են : Ղբոյր արուեստները աս կերպով կը խափանուին , առուտուրն ալ հարկաւ կ'իյնայ . և մարդիկ , մանաւանդ թէ ամբողջ մեծամեծ ազգեր իրարու հետ ամենեւին վերաբերութիւն չի կարենալով ունենալ , խեղճութեան մէջ կ'իյնան , բարբարոսութիւնն ալ վրայ կը հասնի :

Բ . Ղործաֆաֆ : — (Ս)էպէտ և իմաստունք շատ բանին կերպը կը գտնեն , կը դիւրացնեն , կը կատարելագործեն , բայց պէտք է որ զանոնք ի գործ դնող մըն ալ ըլլայ . միայն ընելուն կերպը չի գիտցուի , հասկա ըլլաւ ալ , և ահա ասիկայ գործառուի պաշտօնն է : Ղործառու մը պէտք է որ մարդկանց ախորժակը , ունեցած պիտոյքնին , իրենց հարստութեան աստիճանը կարելի եղածին չափ քննէ իմանայ . ձեռք զարնելու աշխատութեանց հարկաւոր եղած տեղեկութիւնները ստանայ . բերք մը հանելու կարևոր եղած միջոցները առաջուց հոգայ . և ամէն բանէն աւելի ձեռքէն անցնելունիւթոց յատկութիւնները , և թէ ինչ կերպով զանոնք բանի պիտի բերէ՝ աղէկ գիտնայ : ()րինակի համար , գործառու մը թէ որ կ'ուզէ մշակական ճարտարութեանց պարապիլ , պէտք է գիտնայ թէ աւազուտ կամ կաւոտ երկիրները ինչ յատկութիւններ ունին , որուն մէջ ինչ տեսակ

1 Այս գլխոյն առջի կէտը տես երես 319 :